

Радоња ВЕШОВИЋ*

СРИЈЕДЕ СА ДУШКОМ КОД ИВА

У телефонском разговору са колегом Жарком Ђуровићем, овај наслов ми први паде на ум, мада су те вечери сриједом са Душком у Клубу књижевника биле само епизода у нашем пријатељевању. У неком облику почело је то већ у предратној Беранској гимназији, и живјело све до моје посљедње посјете њему у Мељинској војној болници, неколико мјесеци прије његовога краја.

Кроз све послеријатне године, био ми је поуздан ослонац и охрабрење у свим мојим тешким часовима. Посветио ми је једну од својих најљепших пјесама *Посланицу за љубав лишћа*, каква је само она посвећена Јовану Поповићу. И повод за настанак те пјесме везан је за биографију ауторову. И ја сам њему посветио пјесму *Провинцији*, у којој сам контраофанзиву „провинције” дао у степеновању осаме: „у диму луле, сам; у самом себи, сам”. Једном ми је, уз похвалу, замјерио: „Нијесам ја, ипак, толико осамљен”. Да, рекао сам. Ти си увијек окружен, ријеч је о другој врсти осаме, о општој, насилној самоћи. Касније је он поновио тај стих додавши још један степен осаме: „И самом себи туђ”.

А сриједе код Ива су се годинама одржале и чак „анатемисане” „упале” у пјесму Радована Зоговића *Самоанатема*. Ево те строфе:

„Проклет̄и сваки мој секунд своја мира, њроклет̄и средосједи, и ја са њима, ако се у мржњи на мрске икад сѣолим.

Проклет сваки залогај мој, ако у сваком не осјетим укусу соли Вијетнамске, згаришне горке соли”.

Било је то реаговање на одговор Данила Киша на београдским октобарским међународним сусретима писаца, 1972, дат аутору ових редака због његове замјерке што је скуп занемарио „савремене догађаје”; Киш је рекао да је то „стручни скуп, на ком се може на тренутак заборавити рат у

---

* Академик Радоња Вешовић, ЦАНУ

Вијетнаму”. Ту Радован није помињао повод, али се знало да то није само одговор Кишу већ и многим њему сличним сврстаним „несврстаницима”, којих тада већ није био мали број, у нас, и „около”.

Сријеге код Ива, биле су и нека врста збјега од хајкачких тјескоба којима су „модернисти” тровали ваздух разним измишљотинама. На реду је била ликвидација часописа *Савременик*, посљедњег уточишта југословенских реалиста. Штаб хајке било је Давичово „Дело” са Ђиласом и Бором Дреновцем у уредништву и са свеколиком подршком власти, полиције, штампе, унутрашњег и спољашњег дисиденства. То се, ипак, није осјећало за Душковим столом, ни у „Градској”, ни „код Ива”. Нијесу избегаване тешке теме, али се разговарало без грча, мирно, објективно, спокојно као што се и сиједило за тај сто.

Клуб књижевника био је још средиште посљератног ренесансно комотног духа града и богате Ивове и Будове кухиње. Ту се гостио избирљиви Милан Богдановић, комотни и већ успјешни Киш, свима драги Гробаров, Миодраг Булатовић-Буле, Божо Булатовић, Финци, Вид, Брано Шћепановић, Жарко Ђуровић, и то са још свјежим голооточким „ожиљцима”.

Уочљиве су биле већ тада промјене код Душка: удружио се с лулом, нераздвојно, прешао у *Полиџику* за слободног репортера; покушао да се комитски усамљује час у „Шуматовцу”, час у „Српској кафани”, или код „Три грозда”, али није успијевао. За његовим столом би се брзо доселио познаник иза сусједног стола. Касније су се та подневна виђења преселила на спрат „Градске кафане”. Понекад нас је тамо било толико да су конобари састављали по два и три стола. И ту, и код Ива сриједом увече, за Душковим столом није увијек био исти састав, али је постојано владао дух из наслова једне књиге Васа Поповића „Волите се људи!”

Мени је то Душково повлачење у свој круг и у елџије, личило на неки његов оригинални начин отпора хордама модернистичких „апсурдаша”. Посљератну плиму општег оптимизма прекривао је постепено „црни талас”. Умјесто наслова *Прољећне џиме*, *Пркос*, *Лисџај џоро*, *Колоне у ноћи*, услиједиле су меланхоличне *Маџије друкчијеј времена*; пјесме: *Оџаџање лудила*, *Пјесме џорке*, *Сву муку „оџиџе одсџуџиџице” Превара* и сличне. Сву муку „опште одсџуџиџице” пустио је у своје стихове. Муку голооточких судбина и Ђопићевог видовитог *Писма Зиџи Диздгаревићу*, другу настрадао у логору Јасеновац, 1942. године.

Једна од идеја у том Душковом „повлачењу” било је и пресељење у Црну Гору. Да „опипа прилике”, посјетио је Цетиње. Била је, тим поводом и једна групна турнеја и сједељке нас „тамошних” и Душка са црногорским руководиоцима. Неизоставна „истресања главарске моћи, на нас домаће писце, особито на Мирка Бањевића и на мене, рекао ми је Душко касније,

помогли су му да „преломи” и коначно одустане од већ договорене сеобе. Тих дана ме је озарио својим великим даром *Посланицом за љубав лишића*, пјесмом охрабрења и подршке, не само мени већ и цијелом нашем, тада још нејаком, Удружењу.

И поред низа полемика у *Књижевним новинама* и другдје, у којима је одлучно бранио став нашег руководства од разних патентираних ибеовских критичара из Бугарске, СССР-а, Чехословачке, итд. аутор књиге пјесама *Земљи вољеној* (1948. се појавила), у којој се налазила и позната његова *Здравица у Москви*, у својој наивности, споро је, као и већина Југословена, схватао праву природу Титовог раскида са Стаљином. Убрзо је осјетио стезање мрежа из Давичове „кухиње” око себе и *Савременика*, јединог преосталог гласила писаца реалиста у Југославије, тачније око чланова уредништва, Лалића, Ђопића, Коша, Маријана Јурковића, Велибора Глигорића, Зућка, коју су о њима пустили: „Не ваде се из совјетске амбасаде”, давала је право Удби, Озни, Косу, на „брзо реаговање”. Та опасност је умањена срећном околношћу да је Душко за пашенога имао функционера босанске УДБ-е, часног Сафета Филиповића, који га је обавијестио да тамо Џемал Биједић већ мобилише републичку партијску организацију за „шире” покретање обрачуна са „ибеовцима” око београдског *Савременика*.

Процијенивши „моменат”, Душко је на то реаговао како је најбоље знао и умио. Предложио је Уредништву да се колективно „повуку”, како би се Давичове мреже узпразно склопиле. Кош и Лалић, се, веле, нијесу са тим слагали, али су на крају „пустили”. Часопис су „преузели” Драган Јеремић и Павле Зорић, такође жртве нових Давичових хајки.

Дакле, *Сриједе са Душком*, само су мрвица из много теже и заплетеније приче о стварној улози и посљедицама историјске, „знамените”, а намјерено деценијама затурене, „наше” 1948. године. Примијетио сам да је на свим симпозијумима Костићу посвећеним, изостао важан биографски податак, његово уређивање часописа *Млагосџ*, што је аутор ових редака, иначе један од сарадника тог часописа, успио бар дјелимично да „попуни”. Јер био је то општекултурно важан податак. *Млагосџ* је била „колијевка” из које су „проходале” прве генерације младих југословенских имена од пера. Појавио се свега неколико мјесеци послије ослобођења. То је и прича о томе шта је за мене и за многе другове значила Душкова уредничка подршка.

Такође, не би било лијепо да и овдје не поменем допринос пуноћи сјећања на ово значајно име наше југословенске књижевности, писца и угледног сарадника наше Академије, Велизара Бошковића. То су двије запажене књиге, прва: разговори са Костићем под насловом *Свједок ејохе*,

друга постхумно објављена збирка пјесама под насловом: *Како ће се ово звати*. И *Разјовори* и *Стихови* су истинско одужење не само Костићу већ и једном великом а тако овлашно лако одгурнутом добу наших литература. И не само литература...

И овај наш Скуп је, као и онај о Зоговићу, врло добра идеја, подстицајна и шире. Као што знамо, црногорско стваралаштво не оскудијева у именима и остварењима инспиративним за данашња и за будућа покољења, а знамо да су угрожена од стране удружених сила, равнодушја и заборава. Стога оба ова скупа личе на добре вијести пристигле нам из прошлости. Јер брзоноги „пријеки путеви” губе у журби из вида будућност, па се зато она све чешће, отуд, из заборава, подстицајно оглашава и оваквим животима и дјелима.

И крај овог свог сјећања на Душка, илустровао бих једном строфом Зоговићевом, Костићевом и мог пјесника и животног друга, зато што је у њој Зоговић сажео бит цијелог себе, изједначио постојање и свијетљење. Пјесма се зове *Светионик мален и забачен*.

Завршна строфа гласи:

Не гори – не постоји. У небићу се отима са небићем
да врати свјетлост и биће себи самоме, шкољу, делти.
И враћа – вјеруј и чекај! Враћа упркос свему у шта сиђе.
Свијетли – Свијетли – Свијетли. Постоји док свијетли.

И Костић је овако свијетлио цијелога живота и наставља да свијетли, покољењима. И својим здравицама – борби и животу у слободи, трајно разговорном прозом из *Полијике* и са четири изврсна дјечја романа, као и својим овидијевски дубоким „тристијама”, насталим у његовом унутарњем *Понију*.